



З Днем Незалежності, Україно!



У Галереї Мирослава Кралевича в Загребі відбулася виставка: «УКРАЇНСЬКІ ВОЄННІ ФОТОГРАФІЇ». Світлини восьми українських фотографів документально фіксують воєнну агресію проти України у 2022 році. Ми бачимо їх як особистий життєвий досвід авторів через їхні емоційні візуальні історії про жахи війни, руйнування, смерть, біль і страждання, але водночас і як запитання до реципієнтів цих фотографій про те, як вони розглядаються, переживаються, сприймаються та інтерпретуються.

Фотографії показують страждання мирних жителів, їхнє переміщення, загибель тварин, руйнування міст та інфраструктури, а також успіхи українських ветеранів. Художники: Елі Тайлер, Георгій Іванченко, Герман Крігер, Ігор Ткачов, Крістіна Пашкіна, Ксеня Курилишин, Марія Мирончук, Вадим Сарахан. Куратори: Дарко Баволяк, Івана Шолян; Тексти: Вінко Шебрек, Анастасія Бовдаренко. Художня композиція: Майя Павлініч; Дизайн: Анастасія Бовдаренко; Організація: Асоціація DOBRO DOBRIM, Карітас дієцезії Крижевці; Медіа-патронат: Večernji list; Копродукція: Галерея Miroslav Kraljević (GMK). Особлива подяка Дмитру Палію.

«Слово Кобзаря», №10
Світлини з виставки

У поетичній збірці «Лечу я гнівом божим Армагеддоном над планетою Земля», що побачила світ 2009 року до 200-річчя Миколи Васильовича Гоголя, на сторінках 12 і 13 автор цих рядків надрукував вірш, присвячений Павлові Олександровичу Сердюку. З того часу багато чого трапилося на нашій грішній планеті, але, як на мене, цей твір вельми актуальний і сьогодні... Коли писав вірш Сердюку, не міг подумати, як наразі ми будемо близько до ТОГО, про що мовиться... На мою думку, щось апокаліптичне є в цьому вірші... Хотілося б, щоб це були лише мої поетичні фантазії, а не пророцтво на наше майбутнє через 15 років після написання... Можливо, в одного нашого сусіда вистачить розуму НЕ...

Олександр ПЕТЬКУН, доктор філософських наук,
академік Міжнародної академії сходознавства і
Міжнародної академії співробітництва та розвитку,
випускник НДУ імені М. Гоголя

Летить п'ять ворожих літаків
з атомними бомбами на борту,
щоб ЗНИЩИТИ
важливу
стратегічну ціль –
в о р о ж и й дитсадок
з в о р о ж и м и дітьми
у в о р о ж о м у місті
Лелекограді.
С К И Н У Л И
п е р ш у атомну бомбу –
і з н и щ и л и
ПЕРШУ
важливу
стратегічну ціль –
маленьку біляву дівчинку
з в о р о ж о г о дитсадка
(а з нею –
і місто Лелекоград
заодно!)...
С К И Н У Л И
д р у г у атомну бомбу –
і з н и щ и л и
ДРУГУ
важливу
стратегічну ціль –
маленького чорнявого хлопчика
з в о р о ж о г о дитсадка
(а з ним –
і цілий район
заодно!)...
С К И Н У Л И
т р е т ю атомну бомбу –

і з н и щ и л и

ТРЕТЮ

важливу

стратегічну ціль –

маленьку чорняву дівчинку

з в о р о ж о г о д и т с а д к а

(а з нею –

і цілу область

заодно!)...

С К И Н У Л И

ч е т в е р т у а т о м н у б о м б у –

і з н и щ и л и

ЧЕТВЕРТУ

важливу

стратегічну ціль –

маленького білявого хлопчика

з в о р о ж о г о д и т с а д к а

(а з ним –

і цілу країну

заодно!)...

С К И Н У Л И

п'яту атомну бомбу –

і з н и щ и л и

П'ЯТУ

важливу

стратегічну ціль –

стареньку бабусю –

виховательку з в о р о ж о г о д и т с а д к а

(а з нею –

і цілий континент

заодно!)...

х х х

Військова логіка

у ПЕРЕМОЖЦІВ

була м і ц н а

(з а л і з н а!),

як залізобетонний

бункер-піраміда

для VIP-фараонів;

військова логіка

у ПЕРЕМОЖЦІВ

була п р о с т а,

як ланцюгова реакція

смерті;

військова логіка

у ПЕРЕМОЖЦІВ

була г е н і а л ь н а,

як Г е н е р а л ь н и й ш т а б

командуючих штабів...

V I S T O R Y!

х х х

ЛЕТЯТЬ П'ЯТЬ АНГЕЛІВ НЕБЕСНИХ

З ВІДПЛАТОЮ В ОЧАХ!..



З Вілле (ім'я військового змінене, – ред.) зустрічаємося на волонтерській події в одному зі шпиталів у тиловому містечку на Західній Україні. Помічаю бороданя серед інших воїнів та запрошую його пограти в настільну гру. Чоловік радо погоджується, утім, чистотою українською просить повільніше пояснити правила: «Справа в тому, що я іноземець, з Фінляндії». Ошелешена цим, питаю, де фін так гарно вивчив нашу мову. «У ЗСУ, – відповідає він. – Я долучився добровольцем до одного з підрозділів ЗСУ на початку вторгнення в 2022 році. Був поранений у бою, відновився, далі служу».

Ми розговорилися з Вілле, і його думки виявилися настільки цікавими, а слова такими влучними, що зрештою попросила про ще одну зустріч – для інтерв'ю. Він дозволив опублікувати нашу розмову, не вказуючи особистих даних та підрозділу, де служить. Отож нижче – про те, як іноземцю швидко вивчити українську; чому фіни не люблять росіян більше, аніж українці, а також – як і в чому саме Україні перейняти досвід успішної країни, яку збудували ветерани.

Я ТАКИ ТРОХИ НЕСТАНДАРТНИЙ ЧУВАК

– Треба сказати, що я таки трохи нестандартний чувак. Я більш-менш вільно розмовляю вісьмома мовами, включно з російською. Тому для мене не було великою проблемою вивчити українську та зараз, після двох років служби в ЗСУ, вільно нею спілкуватися. Але оскільки я українську вивчав у війську, то в моїй бесіді багато матюків. Одрразу попереджаю! – піджартовує військовий.

Цікавлюся у Вілле, чи він вчився десь на лінгвістиці – бо ж знання восьми мов не береться просто так.

Дух свободи по-фінськи

– Ні, це життєва практика. У мене був бізнес у різних європейських країнах, тому те, що я розмовляю багатьма мовами, – вплив ділових зв'язків. Простий приклад: у мене є товар, а в клієнта в кишені – мої гроші, але якщо ми не порозуміємося, то я не зможу продати, а він купити. Часто італійці, наприклад, не знають англійської – не хочуть вчити її. Французи так само. Коли ти розмовляєш різними мовами, тобі легше вести бізнес.

В УКРАЇНЦІВ ВСЕ ОК З АНГЛІЙСЬКОЮ

Запитую, наскільки в нас у ЗСУ проблемно зі знанням англійської. Наводжу приклад британця Маркуса, котрий недавно долучився до ЗСУ та жалівся, що в ТЦК, куди він прийшов мобілізуватися, ніхто не розмовляв англійською. Питаю, чи був у Вілле подібний досвід.

– За фактом можу сказати, що рівень розуміння англійської загалом в Україні нормальний. Насправді багато людей розуміють англійську навіть ліпше, аніж самі вважають. Утім, ви будете краще розмовляти й думати англійською, якщо припините дублювати фільми і використовуватимете субтитри, – така моя думка.

У підрозділі, куди Вілле прийшов служити на початку 2022 року, більшість військових були російськомовними. За два роки, розповідає чоловік, багато хлопців перейшли на українську.

– Хтось упевнено каже, що відтепер ні слова російською, а хтось навпаки – переходить дуже повільно... Але мушу тобі сказати, що коли ти на полі бою – то абсолютно пох..., якою ти мовою розмовляєш, бо там стоїть питання життя і смерті, а не мови.

Узагалі, військовий вважає, що з питанням про російську / українську треба звертатися не до тих, хто зараз воює за Україну. Це питання до їхніх батьків, дідів, яких уже й серед живих немає.

– Російська в Україні – це наслідки русифікації минулих поколінь. Ви були під окупацією всі ці роки. Звісно, що це позначилося на вашій мові.



У КИЄВІ 10 РОКІВ ТОМУ ЗРОЗУМІВ, ЩО Я ПЕРЕБУВАЮ НА ОКУПОВАНІЙ ТЕРИТОРІЇ

Віллі ділиться «мовною історією» десятирічної давнини. Розкажує, що вперше в Україні побував 2013 року.

– Ми з другом зайшли в кафе в столиці, і він спробував українською замовити нам два пива. Він дуже повільно вимовляв слова, але був «маніяком» у цьому сенсі – йому важливо говорити в Україні тільки українською. Проте офіціантка на нас подивилася, як на дурнів, і так відкрито запитала у відповідь: «А чому ти по-руськи не говориш?». Це був момент, який мені відкрив очі на ситуацію в Україні. Я був у столиці, у центрі Києва – і мені пропонували замовити пиво російською! Як фін і як солдат, я зрозумів у той момент: окей, тут треба працювати, як на окупованій території.

Віллі каже, що після Майдану та Революції Гідності в Україні відбувся прогрес.

– Він просто величезний! Але ніколи, ніхто, ні в якій країні за один день не розв'яже проблем, які виникли за десятиліття. Треба багато поколінь, часу, роботи та боротьби. Цей процес іде. Якщо порівняти те, що тут було, і те, що тепер є, то у вас непоганий результат. Але у вас усього близько 25 % суспільства активні: воюють, волонтерять, працюють, платять податки. Більшість – інертні. А треба змінюватися.

СПОЧАТКУ ВІДКЛЮЧИВ ГОЛОВУ І ВИДАВАВ ФРАЗИ РАНДОМНО

Питаю у Віллі, як почався для нього перехід на українську в ЗСУ.

– Українською на той момент я знав одне слово: «Дякую». Але я знав близько 30 % російських слів та десь на 50 % міг розмовляти однією з балканських мов. Українська дуже схожа на мови західних слов'ян, більше, ніж російська. Тут є звична для західних людей конструкція «Я є», а в російській такого нема.

Але треба сказати, що на початку, коли розмовляв із побратимами українською, мене мало хто міг зрозуміти. Але я не здавався. Відключив голову і просто рандомно видавав фрази. Це були речення на суміші з тих трьох слов'янських мов, які я знав. А потім потихеньку почався прогрес. Найбільше якісних змін у вивченні української для мене відбулося після поранення: я потрапив на лікування та реабілітацію в західні області, де чув виключно українську мову. Ідеться про госпіталь у Мукачеві та реабілітаційний центр у Трускавці.

– Чи було тобі важко?

– Це є більше питання про ментальність і національний характер людей. Якщо я щось задумав, то не слухаю нікого і нічого. Я бачу ціль та йду до неї. Якщо виникають проблеми – я їх розв'язую. Так було і тут. Для мене легко порозумітися зі співрозмовником тією мовою, яку можна використати в цій ситуації. От не виходить українською – пробуєш англійською, російською і так далі. На крайній випадок є гугл-перекладач. Досі користуюся ним, коли пишу комусь повідомлення. Якщо під час дискусії бракує слів, тоді я прошу співрозмовника підказати необхідне слово. Тому не розумію твого питання взагалі: що значить важко? Якщо ти хочеш – тобі не важко, ти береш і робиш.

– Але погодься, що ти таки виняток, адже більшість іноземців, які служать в українському війську, розмовляють англійською.

– Тут важливий момент: ти зараз говориш про англійських військових. У них дещо інша позиція, вони не мотивовані вчити якусь іншу мову, бо цілий світ і так розмовляє англійською! Це

шкодить їхнім можливостям. Люди «з англійського світу» – такі трохи «королі планети». Тому так, вони не переходять на українську. А мені важливо нормально спілкуватися з людьми, з якими поруч я воюю. Якщо не можу нормально з ними спілкуватися, почуваюся дурнем, неповноцінною людиною. Я хочу не тільки знати мову, а й розуміти її нюанси, культуру.

КАЦАПІВ – 140 МІЛЬЙОНІВ, РОСІЯН – ОДИНИЦІ

Віллі каже, що є фанатом української музики. Але, додає, його дуже злить, що в українській культурі досі багато «російського г...на». Каже, що знайомий із ним ще з Фінляндії.

– У нас теж живе певна кількість росіян. 1991 року Фінляндія дала право бути фіном та жити в країні тим, хто володів документальним підтвердженням того, що мав родичів-фінів. Ну але ж в рашці можна за тисячу рублів купити будь-який документ, тому в Фінляндії отримали громадянство багато росіян. Вони живуть там, переважно не працюють, отримують гроші від держави. І не розмовляють ні фінською, ані англійською, лише російською.

Принадно цікавлюся в співрозмовника, мовляв, якщо у нас, українців, тепер ставлення до росіян зрозуміле – це лютий ворог, то як із цим у них, у фінів?

– О, як фін я їх ненавиджу набагато більше, ніж ти як українка! Я вважаю, що світ був би набагато ліпший, якби не було росії. Там люди не знали свободи жодного дня, їхня ментальність – це на 50 % раби, на 50 % шовіністи. Я ненавиджу кацапів через кров, яку вони заподіяли світові. Ненавиджу росію як народ, систему держави і руський мір. Мій ворог номер один – це росія.

Віллі зауважує, що має серед побратимів етнічних росіян. Але є нюанс.

– Я розрізняю кацапів та росіян. Росіян я знаю одиниці зі 140 мільйонів. Кацапи – усі решта. Я фін, і завжди буду чесно про це казати. От тобі важче, бо ти українка. Вам важче як народу, бо у вас у більшості є родичі, друзі серед росіян, багато спільного, зв'язки. Тут все було настільки перемішано! Рідко хто може тепер сказати, що ось ця людина – на сто відсотків українець, у неї буде різна кров, сімейна історія, зв'язки тощо.

Воювати проти росіян для нього – це «сімейне», каже мій співрозмовник. Навіть більше, у фінів це – народна традиція.

– Мої обидва діди воювали проти росіян у Другій світовій, одна моя бабуся була молода, а друга трохи старша і сиділа під російськими бомбами. Тому так, у нас це сімейне. Наша держава завжди воювала проти росії. Остання війна у XX столітті була 43-тя за рахунком. Ми сто років були під російською окупацією – з 1808-го до 1917-го. Тому наша з вами історія дещо схожа, хоча неоднакова. Але ви перебуваєте під більшим впливом Росії, ніж ми.

ФІНЛЯНДІЮ БУДУВАЛИ «БРАТИ ПО ЗБРОЇ»

– Ти дуже класно сказав, що сучасну Фінляндію побудували ветерани. Якщо зробити таку проекцію на нас – ми теж вже маємо багато ветеранів, і буде ще більше. Як можна використати їхній потенціал?

– Проблеми з кацапами у Фінляндії не закінчилися з останньою війною з росією. Фактично після війни партія соціалістів захищала державу від партії комуністів. Тодішня наша соціал-демократична партія називалася «Соціалісти – брати по зброї», у ній більшість була ветеранами. Це були люди, які розуміли, що



Радянсько-фінська війна



треба робити, аби міняти країну. Вони побудували демократичну соціалістичну республіку.

Чи можете ви повторити наш шлях? Звісно. Вам треба його повторити. Якщо доживу до кінця війни, я готовий бути в цьому русі. У нас у підрозділі є купа класних людей, це світочі для мене. Я хочу фокусуватися на цій темі. Я би хотів організувати ветеранів та волонтерів, хотів би створювати таке середовище в країні, щоб у кожному селі та місті людина, яка воювала, боролася, захищала країну від кацапів, була героєм і відчувала це. Я хочу, щоби кожен, хто щось зробив у цій війні, розумів та відчував, що він є громадянином «першого класу», щоб йому не потрібно було когось слухати, як варто жити, чи щоби хтось його контролював.

СОЛДАТИ, АРМІЯ – НАЙКРАЩЕ, ЩО У ВАС Є!

– Мене вкорує, – продовжує Вілле, – що у вас у суспільстві слова «армія», «солдат» мають негативне значення. Бо насправді солдати, армія – це найкраще, що у вас тепер є! У Фінляндії все навпаки: солдати, армія – це вау!

– Герої? – підказую потрібне слово співрозмовнику.

– От ні, ти робиш переки в інший бік. Не треба постійно говорити про героїв! Більшість героїв насправді вже в землі. В армії солдат не завжди герой, це той, хто просто виконує свою роботу. Героїзм – це коли чувак із села, який ніколи не мав армійської підготовки, робить на фронті щось неможливе. Дуже часто ціною свого життя. Герой – це той, хто, коли побратими втрачають мотивацію, віру в Перемогу, встає і каже: «Ніх...я!» – і сам починає робити все, що треба, а інші йдуть за ним.

Вілле каже, що розуміє, чому таке ставлення до армії та солдатів у суспільстві.

– До 2014 року ЗСУ були «паперовою армією». У вас були дві-три боездатні бригади. А «срочка» – це були легальні раби, які, замість вчитися воювати, будували генералам дачі. Загалом тут створили дуже неадекватну ситуацію. І через це українська армія свого часу не отримала найбільш класних людей, які їй необхідні. Вона отримала тих, хто не мав альтернативи.

Але за десять останніх років ЗСУ зробили величезний стрибок! Тепер це – класна армія, хоча й складається переважно

із «цивілів». У ЗСУ – не якісь «тигри» чи «рекси», а звичайні люди. І те, що ми зараз тут п'ємо каву і розмовляємо, – їхня заслуга, – каже військовий.

Нас перериває траурна процесія. Я встаю першою, тільки зачувши ноти «Мелодії» Скорика. Вілле за мить підхоплюється також. Виструнчується та притискає кулак до серця: так він віддає шану полеглому військовому...

За кілька хвилин повертаємося до розмови. Вілле зауважує, що є два типи армій: ті, які воюють на чужих землях, та ті, що захищають свою територію.

– У першому випадку воювати «цивілами» нереально. А от у разі захисту своєї території – тільки так. У повномасштабній війні неможливо втримати країну без мобілізації цивільних людей. Тому треба їх цінувати. Для будь-якої армії людина – це все. Зброя сама не стріляє, танки самі не рухаються, літаки самі не літають. Навіть у піхотинців найважливіша зброя – це мозок, а вже потім – автомат, – каже військовий.

В УКРАЇНІ Є ДУХ СВОБОДИ – ЦЕ МЕНІ ПОДОБАЄТЬСЯ

Вілле каже, що тут, в Україні, знайшов «своїх людей».

– Дев'ять років поспіль я жив то пів року в Фінляндії, то пів року на Балканах. Серед західних слов'ян мені важко було знайти справжніх друзів, через іншу ментальність та інтереси. От пити з ними червоне вино було добре, але на цьому, власне, й усе. А тут – свої люди. Я завжди був таким, скажімо, легальним хуліганом. Я чувак, який за закони, за систему, але з вільним духом. У вас в Україні цей вільний дух є в людях, і мені це дуже подобається. Я цей дух тут знайшов, і мені класно.

А взагалі, додає Вілле, він пишається тим, що має тепер можливість воювати на боці добра.

– Я обрав правильну сторону і захищаю її. Це дуже багато значить! Це найкращий спосіб прожити своє життя в ці часи. Зрештою, ти про своє життя звітуєш лише перед собою. Цінності не є цінностями, якщо вони тобі нічого не коштують. За них треба боротися. Я радий, що можу робити це поруч з українцями.

Тетяна КОГУТИЧ, Ужгород

ОСВІТА

МОВА ЯК ЗБРОЯ

У нідерландській Гаазі відбувся Форум українських учителів, де обговорювали збереження української освіти в часи війни, нові педагогічні та психологічні підходи у викладанні. Про це повідомив кореспондент Укрінформу в Гаазі.

«За мову українців переслідують і вбивають, тому що мова має вирішальне значення – без неї не буде ні держави, ні майбутнього. Протягом століть українська діаспора зберігала мову, культуру та традиції. Сьогодні вчителі українських шкіл, котрі працюють як волонтери, присвячують свій вільний час та докладають величезних зусиль заради майбутнього України. Наша мова – це наша зброя, а вчителі – справжні воїни. Сьогодні волонтери-освітяни в Нідерландах навчають українських дітей, зберігаю-

чи нашу ідентичність та національну спадщину», – сказала голова Фондації «Українці в Нідерландах» Віра Зваан під час вступної промови.

Варто зазначити, що в Нідерландах за підтримки фундації функціонують дев'ять українських шкіл вихідного дня – «Джерело» в Амстердамі, «Барвінок» в Утрехті, «Дивосвіт» у Гронінгені, «Вулик» в Ейндховені, «Дзвіночок» у Роттердамі, школа в Гарлемі, школа «Світанок» в Угстгесті, «Промінь» у Зутермерфі, «Мальви» в Алмере.

Фундація підтримує українські школи вже близько десяти років. Тут не лише викладають українську мову, а також розвивають інші навички відповідно до сучасних вимог в освіті. Форум учителів зібрав разом педагогів, адміністративних лідерів та ентузіастів шкіл вихідного дня.

Освітяни обговорили важливі питання та поділилися цінним досвідом, що допоможе в подальшій роботі.

Урядовий портал Нідерландів повідомив також про виділення додатково 10 мільйонів євро на мовну освіту для біженців з України. Це на додаток до 15 мільйонів євро, виділених у 2023 році, і 2 мільйонів євро, наданих у 2024 році.

Зазначається, що в такий спосіб муніципалітети можуть продовжувати надавати підтримку біженцям з України в доступному вивченні нідерландської мови в 2025 році. Вивчення мови допомагає їм знайти роботу за отриманою в Україні освітою. Володіння мовою також допомагає налагоджувати контакти з сусідами та брати участь у житті суспільства.



ВІДГУКИ

Палімпсест ніжинського шістдесятицтва



для того, щоб книга побачила світ, а світ побачив книгу. Ця резонансна подія вочевидь звільнила важливу емоцію минулого, що пролилася щемкими спогадами старшого покоління і спалахом прозріння молодшого.

Кілька слів хочу мовити про свої враження від книги. Насамперед важливо зазначити про те, що ця збірка скерована на правду минулого, на реабілітацію істини, або мовою сучасності – руйнування «сірої» інформаційної зони. Спадає на думку епіграф до поеми «Сон» Тараса Шевченка. Це слова з Євангелія від Івана: «Дух істини, що Його світ прийняти не може, бо не бачить Його і не знає Його». Механізм рецепції презентованої книги тут надзвичайно подібний до Кобзарєвої поеми – дивіться і знайте!

Спосіб структурування збірки – поліголося і поліжанровість – якнайкраще сприяє такому баченню і пізнанню істини. Спостерігаємо різні формати фокусування основної теми, зазначеної в анотації до книги: «життя та діяльності активної учасниці дисидентського руху 1960–1970-х років Лесі Коцюби та справи передавання за кордон статті Івана Дзюби “Інтернаціоналізм чи русифікація?”». Так, з-поміж авторів дописів бачимо колеґ, учнів та знайомих Лесі Коцюби, істориків та журналістів, студентів та інших небайдужих сучасників. Жанрова палітра цієї збірки фахово унаочнена в змісті: розділи «Біографічні студії» та «Документи. Спогади. Свідчення».

Ще одне особисте спостереження про книгу визріло під впливом відомого літературознавця Дмитра Чижевського, який пропонував сприйняття окремих стилів за допомогою асоціативного

зіставлення із тропами. Так, реалізм він означив метонімічним стилем, адже, на думку дослідника, «реаліст, залишаючись при об’єкті зображення, переходить від нього до сусідніх речей, до оточення». За аналогією до цього можемо назвати книгу про Лесю Коцюбу так само метонімічною, адже постійно залишаючись при об’єкті зображення (Леся Йосипівна), відбувається перехід до оточення (тут парадигма імен достатньо широка: Іван Бровко, Григорій Аврахов, Володимир Крутивус, Дмитро Наливайко, Іван Дзюба, Іван Чендей, Євген Сверстюк, Борис Антоненко-Давидович та ін.).

І звичайно ж заслуговує на увагу те, що презентована книга відчутно формує систему цінностей, де пріоритетними є поняття духовності, порядності, патріотизму, гідності, обв’язку. А на прикладі життя і діяльності Лесі Коцюби, здається, нівелюється оте відоме винниченківське протистояння краси і сили, адже ця визнано красива жінка виявила надпотужну внутрішню силу, змогла захистити інших, узявши на себе важкий тягар.

Вочевидь упорядники і автори дописів були натхненні цією неймовірною особистістю, і, безсумнівно, ця іскра натхнення запалить не одного вдячного читача, як запалила мене насамперед вдячністю долі за те, що працюю на кафедрі, де колись торувала свій шлях Леся Коцюба.

Оксана КАПЛЕНКО,
доцентка кафедри літератури,
методики її навчання, історії
культури та журналістики
НДУ імені М. Гоголя

Минуле може довго не відпускати. І воно достеменно не відпустить, якщо нащадки не засвоїли його настанов, достатньо глибоко не переосмислили і не усвідомили пережитого, а можливо, з різних причин окремі моменти були обділені належною увагою. Саме тоді з’являються потужні імпульси реінтерпретації, а подекуди і первинної інтерпретації історії, наслідком чого є поява новітніх книг-палімпсестів, де минуле нестримно проступає між рядками.

Наразі подібна ситуація склалася із представниками ніжинського шістдесятицтва, оскільки лиш нещодавно вийшла перша (переконана, не остання) така книга про Лесю Йосипівну Коцюбу. Її упорядники – Євген Луняк та Надія Онищенко – доклали значних зусиль за-

Наше сімейство підтримувало дружні взаємини з Лесею Коцюбою. Її син Богдан не одне літо проводив у матері моєї мами в селі Киселівці на Менщині. Ми з ним дружили. Мені здається, що причиною його непорозумін з матір’ю була її громадська діяльність: сину-футболісту репресованої викладачки не дозволяли поїздки за кордон.

У нашій квартирі збирався літературний гурток, і за чарчиною обговорювали стан української літератури. Це були Дмитро Наливайко, Самородницький, Коцюба. З Києва приїздив Кругляк. Пригадую, що останнього зустрічали гуморескою, яку придумала Леся Йосипівна.

«Назву байки прочитаєш, то наче і не вгадаєш, де Крилов а де Кругляк... Ось на зміст як тільки глянеш, то відразу ясно стане, де Крилов, а де Кругляк».

Київський гість з гумором ставився до такого привітання. Він читав свої нові роботи, а поважне товариство розбирало кожне речення.

Ще активно полемізували про творчість Солженіцина, Празьку весну...

Віктор ЖОМНІР, син Олександра ЖОМНІРА

Від редакції: Юрій Михайлович Кругляк (27 жовтня 1925, хутір Варуни, тепер Козельщинського району Полтавської області – 29 вересня 1998, Київ) – український поет та письменник. Закінчив 1951 філологічний факультет Львівського університету. Працював у львівських обласних газетах «Ленінська мольодь», «Вільна Україна» (1951–1953), журналі «Перець» (1953–1973), був редактором видавництва «Радянський письменник». Автор топонімічного словника «Ім’я вашого міста» (К. Наукова думка, 1978) і 14 збірок віршів. А також тексту пісень до фільму «3 днем народження» (1962).



П. Куліш: «Я молитись мушу за Україну, за народну душу. Вона в мені і житиме вовік»

6–7 серпня 2024 року за підтримки Міністерства освіти і науки України, Чернігівської обласної державної адміністрації, Ніжинської районної державної адміністрації в Ніжинському державному університеті імені Миколи Гоголя відбулася Всеукраїнська наукова конференція «Культурницький націоналізм Пантелеймона Куліша», до якої доєдналися учасники з-за кордону. Вона була приурочена 205-й річниці від дня народження великого українця – націєтворця й державника. Організаторами конференції стали: Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України, Інститут Івана Франка НАН України, Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя, Чернігівський обласний історико-меморіальний музей-заповідник Пантелеймона Куліша «Ганнина Пустинь».

Отож у Гоголівській аудиторії університету розпочала свою роботу конференція. У вітальному слові ректор вишу, заслужений працівник освіти України, доцент Олександр Самойленко радо вітав учасників і сповістив, що рішенням Вченої ради ЗВО в університеті створено новий структурний підрозділ – Науково-дослідний інститут Пантелеймона Куліша.

Вітальним словом і українською піснею поздоровив присутніх відомий кобзар, народний артист України, лавреат Національної премії імені Тараса Шевченка Василь Нечепя.

З вітальним словом звернувся доктор філологічних наук, професор, академік НАН України, директор Інституту Івана Франка НАН України Євген Нахлік.

А відомий український поет, заслужений діяч мистецтв України, член НСПУ Михайло Шевченко сповістив, що рішенням журі Міжнародної літературно-мистецької премії Г. Сковороди за 2024 рік премію присуджено заслуженому діячеві науки й техніки України, доктору філологічних наук, професорові Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя Григорію Самойленку за книгу «Пантелеймон Куліш і Ганна Барвінок: доля, Україна, любов» і вручив відзнаку автору.

Потім розпочалося пленарне засідання. Модератором був Олесь Федорук – доктор філологічних наук, керівник Центру дослідження життя і творчості Пантелеймона Куліша при Інституті літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України. Він запросив до виступу відомого українського історика, доктора історичних наук, завідувача відділу Інституту археографії і джерелознавства ім. М. Грушевського Ігоря Гирича. Тема його доповіді: «Пантелеймон Куліш і В'ячеслав Липинський: предтеча і творець українського консерватизму». «Українсько-московська тема в письменницькому дискурсі Пантелеймона Куліша» – такою була тема доповіді доктора філологічних наук, професора, завідувача катедри української фольклористики імені академіка Ф. Колесси Львівського національного університету імені Івана Франка Василя Івашківа, яка викликала жваве обговорення.

У пленарному засіданні взяв участь і виступив із доповіддю Євген Нахлік – академік, доктор філологічних наук, директор Інституту Івана Франка НАН України. Тема доповіді: «Поетичні твори Пантелеймона Куліша в літературно-критичній та історико-літературній рецепції Івана Франка».

Продовжила розмову про творчість видатного українця докторка філологічних наук, заступниця директора з наукової роботи Інституту Івана Франка НАН України Алла Швець. Тема її виступу стосувалася меморіалізації Пантелеймона Куліша на основі листування Олександри Куліш та Михайла Павлика.

Після обідньої перерви Олесь Федорук запросив взяти участь у презентації монографії професора катедри сучасних мов і культур PaceUniversity, США Андрія Даниленка «Від Біблії до Шекспіра: Пантелеймон Куліш і формування української літературної мови». Було встановлено онлайн зв'язок між Ніжином та Нью-Йорком і більше години велася цікава наукова дискусія, у якій взяли участь доктори наук, професори Ігор Гирич, Василь Івашків, Олесь Федорук.

Роботу секційного засідання модерував доктор педагогічних наук, завідувач катедри літератури, методики її навчання, історії культури та журналістики Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя, професор Юрій Бондаренко. Він запросив до слова доцента цієї катедри, письменника Олександра Забарного, який розповів про життєві та творчі зв'язки Пантелеймона Куліша з вихованцями Ніжинської вищої школи. Цікавою була доповідь про «Фольклорні та етноментальні коди ліро-епосу Пантелеймона Куліша», яку повідомила докторка філологічних наук, професорка Національного технічного університету «Дніпровська політехніка» Валентина Біляцька. Жваве обговорення присутніх викликала тема «Пантелеймон Куліш у контексті формування сучасної нації», її виголосив відомий письменник, кандидат філологічних наук, доцент Державного університету інформаційно-комунікаційних технологій (Київ) Володимир Даниленко.

Усього ж у роботі конференції брало участь 30 науковців (14 докторів наук та 16 кандидатів наук) з Києва, Львова, Харкова, Дніпра, Тернополя, Острога, Бердянська, Чернігова, Ніжина. Закінчилася теоретична частина екскурсією містом, відвідуванням музею «Ніжинська поштова станція» та Музею рідкісної книги НДУ.

7 серпня охочі поїхали в село Оленівка, на території якого розміщений Обласний історико-меморіальний музей – заповідник Пантелеймона Куліша «Ганнина Пустинь». Об 11 годині розпочалася панахида на могилах Пантелеймона Куліша, Ганни Барвінок та Василя Білозерського, яку відправили єпископ Чернігівський та Ніжинський Православної церкви України Антоній та священники Чернігівської єпархії ПЦУ. З подячними словами на адресу великого українця та націєтворця Пантелеймона Куліша виступили народні депутати України Ігор Молоток та Валерій Зуб; голова Ніжинської районної військової адміністрації Григорій Ковтун, голова Ніжинської районної ради Анатолій Красносільській, ректор Ніжинського державного університету Олександр Самойленко, директор Чернігівського обласного історико-меморіального музею Пантелеймона Куліша «Ганнина Пустинь» Юрій Блоха, народний артист України Василь Нечепя. Відбулося покладання квітів і запалення свічок на могилах видатних українців.

Дійство супроводжувалося піснями капели бандуристів імені Остапа Вересая під керівництвом заслуженої артистки України Раїси Борщ та заслуженого працівника культури України Миколи Борща. Чудове вокальне виконання розтривожило душі слухачів. Поезію Пантелеймона Куліша над його могилою майстерно декламував заслужений артист України, актор і режисер Олексій Биш.

Гості оглянули музей-заповідник «Ганнина Пустинь», а господарі почастували їх наваристим кулішем, який приготували тут, біля озера.



Пам'ятник О. Мацієвському
в Ніжині

Мати Героя України Олександра Мацієвського Параска Демчук допомагає його побратимам. На згадку про сина жінка передала пікап. Про це повідомляє інформаційний портал «Нежатин». Нещодавно вона звернулася до БФ «Закон і порядок» з проханням сприяти в придбанні автомобіля для роти вогневої підтримки, у якій служив її син. Четверо доброчинців (прізвища вони попросили не публікувати) підтримали цей збір і спільними зусиллями придбали пікап, який і передали захисникам.

Один з них розповів, що Олександра Мацієвського знають у всьому світі. «Ми купували автомобілі в Нідерландах в інтернаціональній сім'ї. Алекс – болгарин і його дружина Моніка – полька, коли дізналися, що це мати нашого Героя хоче допомогти його побратимам – удвічі знизили ціну. Сьогодні в нас одне завдання – воювати й допомагати. Шкода, що не всі усвідомлюють, що саме завдяки ЗСУ ми можемо пити ранкову каву, жити більш-менш спокійним життям, – зазначив благодійник. – Цвіт нації гине. Але ми вистоїмо й переможемо, бо іншого шляху нема».

Мати героя воює...

Мати Олександра Мацієвського звернулася до побратимів сина: «Сашко мій і після смерті перебуває в строю і допомагає воїнам, які служать, допомагає народу України. Адже весь світ знає про його подвиг, і знає весь світ Україну, нашу мужність, і те, як гинуть хлопці, як страждають матері, родини, діти. Молоді хлопці, яким ще жити й жити, діток ростити. Але клятий ворог забирає їх у нас. Це дуже боляче. Треба боротися. Ми вистоїмо. Якщо треба, і я автомат візьму. Я – як син. Він мене надихає. Згадую його слова: “Мамо, я ніколи не здамся і ні перед ким не стану на коліна” – ось такий був у мене син».

Передаючи автомобіль, Параска Демчук побажала військовим: «Щоб ця машина вам служила до Перемоги. Нехай все перевозить. Аби тільки ви повернулися живі, аби тільки настав мир в Україні».

Разом з побратимами Параска Михайлівна поклала квіти до пам'ятника сину в Ніжині. «Він дуже любив троянди, інших квітів не визнавав. Я сама їх вирощую і дарую сину. Тільки це та ще допомога військовим у мене й лишилося. На згадку про Сашу я буду робити все можливе, щоб допомогти хлопцям, стукати в усі двері, аби тільки менше було смертей. Ми збираємося відкрити ще один збір на пасажирський автобус для хлопців, бо транспорт на фронті довго не витримає. Сподіваюся, що цього разу до нього долучаться не тільки київські меценати, а й ніжинці, ті, хто мешкає в місті, де жив мій син».

Наталія РУЛЬОВА

«Довбуш» на Косівщині

Олесь Санін – український кінорежисер, актор, оператор, продюсер, музикант, здійснив свій візит до Косова з інтерактивним шоу про те, як знімався фільм «Довбуш».

Першими зустріли режисера глядачі, котрі зібралися в громадському просторі «Вільні», що розміщується на першому поверсі мультифункціонального культурно-креативного хабу «Центр карпатської культури». Присутні подивилися фільм «Довбуш» і наживо поспілкувалися з Олесем Саніним, дізналися багато цікавих фактів про зйомки.

Шоу об'єднало багато людей, які відчули безліч щирих емоцій і зібрали чимало донатів на РЕБ для медроти 10 ОГШБр. Загалом – 29000 грн, з яких 13500 виторгували за футболки з авторським принтом від Олексія Бондаренка. Пізніше викладачі та студенти Косівського інституту прикладного та декоративного мистецтва ЛНАМ і Косівського фахового коледжу потрапили за лаштунки наймасштабнішого кінопроєкту. Оваціями присутні зустріли режисера Олеся Саніна, розповідь якого була яскравою, цікавою, правдивою, насиченою багатьма фактами.

У холі та актовій залі на великих стендах були відтворені сцени та епізоди зйомок фільму «Довбуш», це дало можливість глядачам поринути в атмосферу епохи, віддаленої на 400 років назад у час опришківського руху і зануритись у глибину розповіді режисера про те, як відбувалися зйомки фільму, яким глядачі побачать легендарного Олексю Довбуша, та інші таємниці кінострічки.

Олесь Санін протягом двох годин ділився з присутніми творчими думками та розповідав про специфіку кіномистецької діяльності. Глядачі побачили відеосюжети зі знімального майданчика, кадри, що не ввійшли у фільм і матеріали, яких не бачили навіть самі актори, відео- та аудіоозвучення яких проводив Юрій Порох – завідувач навчальної лабораторії катедри дизайну. Слухачів захопила розповідь про багаторічну підготовчу роботу для детального опрацювання історичних подій та фактів, пов'я-

заних із постаттю Довбуша, ідею створення кінострічки, вибір акторів та локацій, репетиції, зйомки, монтаж, мову та музику, про сотні ескізів та тисячу проб...

Пригодницько-історичний екшн «Довбуш» – один з наймасштабніших та найдорожчих фільмів в Україні, бюджет якого склав близько 120 млн гривень (65 млн з яких надала держава). Його почали знімати 2018 року, але через технічні причини, пандемію, війну (понад 50 учасників знімальної групи перебувають нині на фронті, на жаль, є й втрати) фільм вийшов у світ 2023 року – знаменний День Незалежності, день смерті Довбуша, який творці фільму трактували для себе як початок його безсмертя, коли, власне, він і став легендою.

Покази відбувалися в різних містах України, а також у Німеччині, Чехії, Словаччині, Литві, Естонії, Латвії та Кореї. Але першими його глядачами стали військові 68-ї окремої егерської бригади імені Олексія Довбуша, до яких 16 серпня 2023 року приїхали режисер та продюсер, і в напівзруйнованій школі презентували фільм про ватажка опришків. Враження бійців про фільм надзвичайно схвильовали творчу групу.

Кінострічка Олеся Саніна про історію братів Довбушів та повстання карпатських опришків, що відбувалося на кордоні нинішніх України, Польщі та Угорщини майже 300 років тому – це історичний фільм про свободу з новим поглядом на українсько-польські відносини тих часів. У центрі сюжету – Олекся Довбуш, котрий став карпатським лицарем, бо кинув виклик жорсткому правлінню польської шляхти і свою боротьбу за справедливість почав, опинившись поза законом у карпатських лісах.

«Мій Довбуш – це такий персонаж, який не хотів бути ніяким опришком і не хотів ніякої слави. Просто обставини змусили його брати життя у свої руки і боротися за свободу, за свою землю, за свій народ. Він хотів простого людського щастя, як і всі ми», – сказав кінорежисер про свого героя.

На створення картини надихали прочитані твори українських прозаїків: І. Франка, Г. Хоткевича, Ю. Федьковича, М. Коцюбинського, єврейського письменника Шмуеля Агнона, романтика польської літератури Францишека Карпінського, романіста Леопольда фон Захера-Мазоха, здійснені подорожі Карпатами разом зі своїм другом і соратником Сергієм Михальчуком. Ще з дитинства вони з фотоапаратом і диктофоном пройшли і проїхали велосипедами по всій Чорногорі та околицях, протоптавши практично всі місця, пов'язані з іменем славного опришка, та записуючи легенди і співанки про нього.

Історичною базою для кінокартини стали роботи Володимира Винниченка, документи з архівів – Центрального державного історичного архіву України у Львові, Кракова та Івано-Франківського музею Олекси Довбуша, заснованого академіком Грабовецьким. Досліджували кримінальні справи, доноси, листи. Проте найвагомішим джерелом для режисера стали праці Володимира Грабовецького, який 50 років вивчав життя і рух опришків, і сам народився на батьківщині їхнього ватажка в Печеніжині.

Режисер вдячний за допомогу, яку надали професорка Лариса Фіалкова з Хайфського університету – відома дослідниця Бешта і Олексій Довбуша в староеврейському фольклорі, центр Юдаїки Києво-Могилянської академії, а Йосиф Зісельс та Ігор Туров привідкрили для режисера незнаний світ того, що діялося в Україні і Карпатах у XVII–XVIII століттях.

Олесь Санін розповів, що фільм «Довбуш» – це 108 знімальних днів, близько п'ятдесяти живописних локацій на високогір'ї Карпат, команда з 3000 людей, залучення п'ятиста людей для масових сцен та масштабне відтворення життя й побуту XVIII століття (одяг, помешкання, зброя, музика тощо), 80 професійних каскадерів, команди піротехніків та історичних реконструкторів. Спеціально для фільму пошито понад 1000 костюмів, над якими працювали 300 майстрів одягу, сконструйовано унікальні карети. Зроблено все, щоб занурити глядача в цю величну історію, що розгортається в Карпатах на початку XVIII століття та є надзвичайно актуальною для України XXI століття. До виробництва залучили також професіоналів-партнерів із Польщі, США й Канади.

Для зйомок фільму об'їхали майже всю Західну Україну, обрали унікальні природні та історичні локації України: ландшафти, праліси, майже недоторкані сучасністю скелі та урочища. Зйомки відбувалися на реальних локаціях в Карпатах, Тернопільській та Київській областях, а також на кіностудії імені Довженка.

Розповідь режисера вражала неймовірним фактажем. Знімали стрічку в історичних та природних місцях, зокрема це були: Скелі Довбуша, селище Ясіня, села Микуличин, Криворівня, долина Драгобрат, Свірзький замок на Львівщині, Дрогобич, фортеці Хотина та Кам'янець-Подільського, печера Вертеба – підземний музей Тернопільщини, територія заповідника Свидовець.

Затамувавши подих, студенти слухали, як для фільму було побудовано понад двадцять достовірних локацій, п'ять з них звели з нуля – фортецю біля Києва, колибу й інтер'єри замку Яблонівської, сироварню на Драгобраті й згарище церкви.

Локації будували спочатку в низині, а потім піднімали на гору. Карету Яблонівської доставили на висоту 2 тисячі метрів, і коні, які тягнули карету, протягом тижня жили на цій висоті, щоб адаптуватися до атмосферного тиску.

Працювали майстри з Дрогобича, що здійснюють реставрацію храмів, які входять до нашої спадщини, занесеної в списки ЮНЕСКО. Відбудували інтер'єри замків в київській декорації, тому що в реальних музеях дуже складно знімати.

Цікаво, що побудовані на Драгобраті біля Попівана колиби, одну з яких розібрали з екологічних міркувань, а другу залишили в подарунок вівчарям, зараз туристи сприймають як автентичну восьмикутну колибу XVIII-го століття. Консультували декораторів і допомагали будувати колибу реставратори найвизначніших пам'яток історії України, що реконструювали єдину для нас збережену автентичну архітектурну споруду – церкву Святого Юра в Дрогобичі. Деякі локації частково додавали вже на етапі монтування – як, наприклад, замок у Збаражі. Для церкви Святого Юра добудували ще одну декорацію, яку треба було спалити під час зйомки.

Працювали з реконструкторами самої епохи, щоб відтворити костюми та реквізит: одяг гвардії Потоцького, вбрання смоляків, гуцулів, польської шляхти, гетьмана. Це була ціла величезна історія, дослідження, робота з науковцями, бо відтворювати одяг гуцулів, будь-яку прикрасу, усі гуцульські хрести, пояси початку XVIII століття було складно, але допомагали історики та музейні консультанти. Під час створення костюмів для персонажів фільму стилісти вдихнули життя в живописні твори, які можна побачити в соборі Святого Юра. Цей храм відзначається тим, що всі його ікони створювалися з натури, і саме це дало змогу точно відтворити одяг реальних людей того часу.

«Я для фільму зробив понад 2000 ілюстрацій, розкадровок, маю такі товстенні альбоми на кожен епізод. У мене кожна бойова сцена розписана, як партитура симфонічного оркестру, де кожен виконавець (а в мене їх там декілька сотень було) знає, у який момент що робити», – зазначив О. Санін.

Для фільму були спеціально виготовлені бартки, ножі, пістолі, а акторів навчили бездоганному володінню ними. Артисти до деяких сцен готувалися півтора року в залах, займалися фізичною підготовкою, фехтуванням, працювали з каскадерами в Києві.

«...Особливо цікавою була розповідь про створення антуражу зйомки, який відповідав часу дії. Кожен кадр кінофільму є довершеною естетичною композицією, яка творилася не тільки фільмуванням розкішних краєвидів Карпат, але й детально дібраним одягом, прикрасами, зброєю, зачісками, деталями інтер'єру, посудом... Про створення їх особливо важливо було почути студентам, які здобувають спеціалізації з декоративного мистецтва і є дотичними до створення речей за народними технологіями», – зазначила Галина Мартинюк.

Марія ПТОРОХ,
членкиня Клубу інтелігенції ім. І. Пелипейка та
РО «Просвіта»



Засновник – Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя
Рішенням Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення №1180 від 11.04.2024 р.
ідентифікатор медіа: R30-03788
P/p 31253365108946 НДУ ім. М. Гоголя
код 02125668 ДКСУ м. Київ
МФО 820172
(благодійний внесок на розвиток Центру гуманітарної співпраці з українською діаспорою)

Склад редакції:
Онищенко Н. П., редакторка,
Мельничук О. В., докт. фіз.-мат. наук, проф.,
Михед П. В., докт. філол. наук, проф.,
Самойленко Г. В., докт. філол. наук, проф.
Макет, верстка та коректура – Бобрик Д. М.

Адреса редакції:
Центр гуманітарної співпраці
з українською діаспорою, кімната 210
вул. Графська, 2,
м. Ніжин, 16602, Україна
Тел./факс: (04631) 7-19-59
E-mail: ukr_diaspora@ukr.net,
diaspora@ndu.edu.ua
<http://www.ndu.edu.ua/index.php/ua/tsentr-gumanitarnoji-spiivpratsi-z-ukrajinskoyu-diasporoyu/vidannya-ukrajinskij-dim>